

bilimname XXXVII, 2019/1, 1155-1186
Geliş Tarihi: 07.03.2019, Kabul Tarihi: 30.04.2019, Yayın Tarihi: 30.04.2019
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.536868>

MAKYAVELİZM VE DINDARLIK: DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA*

© İbrahim Furkan GÜVEN^a

Öz

Bu araştırmanın amacı Makyavelizm ile dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu kavramları cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri gibi demografik özellikler açısından ele almaktır. Nicel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışma, Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesi ile yurtdışından olmak üzere toplam 823 katılımcının oluşturduğu bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcıları seçkisiz/tesadüfi örneklem yolu ile belirlenmiştir. Araştırma verilerini elde etmek için oluşturulan anket; kişisel bilgi formu, Dahling ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen, Akın, *ve ark.* (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan Makyavelist Kişilik Ölçeği ve Ok (2011) tarafından geliştirilen Dindarlık Ölçeğinden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde ise SPSS programı kullanılmış, ilgili veriler t-test, ANOVA ve Pearson Korelasyon teknikleri ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların yaş grupları, eğitim düzeyleri, gelir düzeyleri ve yaşanan yerleşim yeri ile makyavelizm düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma söz konusudur. Yine bununla birlikte cinsiyet, yaş grupları ve gelir düzeyleri değişkenleri ile dindarlık düzeyleri arasında da anlamlı farklılaşma meydana gelmiştir. Yerleşim yeri ile dindarlık arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma tespit edilmemiştir. Ayrıca, katılımcıların makyavelist kişilik düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında negatif anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın temel savı desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, Machiavelli, Makyavelizm, Din, Dindarlık, Makyavelist Kişilik

* Bu makale "Makyavelizm ve Dindarlık" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

^a Milli Eğitim Bakanlığı, ibrahimfurkanguven@hotmail.com

MACHIAVELLISM AND RELIGIOSITY: AN EMPIRIC RESEARCH ON DEMOGRAPHIC VARIABLES

This study aims to examine the relationship between Machiavellism and religiosity, and to discuss these concepts in terms of demographic characteristics such as gender, age, educational attainment, income, and residency type. As a quantitative research, this study conducted on a sample consisting of 823 participants who are from seven geographical regions of Turkey and abroad. The participants were determined by a probability/random sampling strategy. The survey form comprises personal information sheet, Machiavelist Personality Scale developed by Dahling and his colleagues (2009) and adopted into Turkish by Akın, Sarıçam, Akın, Özbay, Adam Karduz ve Yıldız (2014), and Religiosity Scale developed by Ok (2011). Using SPSS software, the data were analyzed via T-test, ANOVA, and Pearson Correlation techniques. According to the findings, Machiavellism level of the participants differed by age groups, educational attainment, income, and residency type. In addition, religiosity level of the participants differed by gender, age groups, and income. However, religiosity level did not differ by residency type. Also, there was a negative association between Machiavellism and religiosity, and the main argument of the study was supported.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Makyavelizm denilince akla ilk olarak amaca ulaşmak için -ki bu siyasi bir amaçtır- her türlü aracın mubah görülmesi anlamı gelmektedir. Bunun yanında şer mantığı, hile-hurda koleksiyonu, soğukkanlı kalleşlik, cürüm işlemekten zevk alma gibi anlamları da mevcuttur (Lefort, 1972'den aktaran; Dupouney, 1998). İlgili terim, tıp öğrencileri üzerindeki otorite kullanımına yönelik Mach Testleri isimli bir çalışmada; "Sana yararı olduğu sürece, hiçbir kimseye, herhangi bir şeyi yapmaktaki asıl nedeni asla söyleme!" (s. 94) şeklinde tanımlanmıştır (Brown & Guy, 1983). Bir başka tanımda ise makyavelizm terimi; "Bir bireyin pragmatik olma, duygusal mesafeyi koruma ve ulaşacağı sonucun kişisel tatminini sağlayacağına olan inanma derecesi" (s. 59) olarak karşımıza çıkmaktadır (Robbins, 1999).

İlgili literatür incelendiğinde bu terimi; "İstenen amaçlara ulaşmak için güç, politika ve etkili davranışların kullanımını öneren sosyal bir süreç" (s. 61) olarak tanımlayan araştırmalar mevcuttur (Christie & Geis, 1970). Bu tanımların yanında makyavelizmi; "Bireyin kendi isteği doğrultusunda hareket etmek için her şeyi yapmaya hazır olması" (s. 5) (Nelson & Quick, 1997'den aktaran; Özsoy, 2017) veya (Mandacı, 2007) tarafından yapılan ve "Etik olmayan ve diğer bireyler üzerinde manipülatif izler bırakan davranışlar bütünü" (s. 44) olarak değerlendiren tanımlamalar göze

çarpmaktadır. Bir başka araştırmacı ise çalışmasında makyavelizm teriminin; “Bir kişinin kendi başarısı için başkasını kullanması” (s. 5) anlamına gelen bir kişilik özelliği olduğunu belirtmiştir (Ang, 2000’den aktaran; Özsoy, 2017).

Makyavelizm, bireylerin çıkarları doğrultusunda diğer insanları aldatma ve onları istedikleri şekilde hareket ettirme becerisidir (Kanten vd., 2015). Bu anlayış zamanla bir kişilik özelliği halini alır. Bu karaktere sahip olan bireylerde, kendileri için kusursuz olmaktan ziyade, bu durumu başkalarının gözünde yaşayıp deneyimleme daha ön plandadır (Sherry vd., 2006). Bunun yanında, bireylerin bu şekilde hareket etmek suretiyle mükemmeliyetçi görünmeye çalışmalarının arkasında güçlü gibi görünmelerinin aksine, güçsüzlüklerini örtme amacı olabileceği belirtilmiştir (Solar & Bruehl, 1971).

Makyavelist bireylere göre kendileri dışındaki herkes, onlara hizmet etmek için vardır ve o amaca göre kullanılmalıdır. Bu bireyler, özellikle ikili ilişkilerde başkalarını etkileme konusunda oldukça mahirdirler. Sosyal ilişkileri başlatıp kontrol etme kabiliyetleri oldukça yüksektir (Hellriegel vd., 2009). Bu bireyler aynı zamanda kötülüğe de meyillidirler (Pinto & Kanekar, 1990). Ayrıca bu kişilerin, geleneksel ahlak kurallarından uzak bir kişilik yapısına sahip olduklarını söylemek yanlış olmaz (Güney & Mandacı, 2009). Makyavelist bireyler, kendi amaçları uğruna insanları manipüle etme yeteneğine sahip bireylerdir. Öyle ki kendi menfaatleri uğruna insanları ve şartları yönlendirecek stratejileri geliştirip uygularlar (Becker & Dan O’Hair, 2007).

Dindarlık ile kişilik arasında ilişki olup olmadığı, bilim insanları tarafından merak edilmiş ve konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Mehmedoğlu, 2004; Gürses, 2017). Yine Allport (2004), kişiliğin bir parçası olarak kabul edilen karakter ile dinin kökeni arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir araştırma ise dinin kişilik üzerinde eşsiz bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmekte ve bunun yanında kişiliğin mizaç ve karakter olarak kabul edilen diğer yönlerinin, dindarlık ile olan ilişkisini ele alan çalışmalarda dine karşı var olan yatkınlığın, insanın fitratında olduğunu iddia etmektedir (Kirkpatrick, 1999).

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özellik akıl ve irade sahibi olmasıdır. Bunların yanında din ve sorumluluk sahibi olması da bu özelliklere ilave edilebilir. Kişiliğin bir bütünlük arz etmesi bu dört unsurun sıkı bir ilişki içerisinde olmasına bağlıdır. Dolayısıyla akıllı olmayanın din ve iradesinden, iradesi olmayanın da mesuliyetinden bahsedilemez (Şentürk, 1994).

İslam dini, bireylere sağlam bir kişiliğin benimsetilmesinde bir

bütünlük içerisinde öğretilirse, bireyler inanç sistemine bağlı olarak hem bireysel huzurun hazzına varacak hem de ibadet, ahlâk ve diğer konulardaki emir ve yasaklar vesilesiyle, çevreleriyle uyumlu hale geleceklerdir. Bu sayede herkes sorumluluklarının bilincinde olacak ve bu şekilde hareket edecektir (Şentürk, 1994).

Kişilik ve dindarlık arasındaki ilişki, bireyin kişilik gelişimine yardımcı olan diğer unsurların da dikkate alınmasıyla net bir şekilde görülebilir. Kişiliğin tavır, yetenek, dürtü, bastırma, duygu, benlik, karakter, mizaç gibi birçok bileşenin toplumsal yapı ve etkileşimlerden ayrı düşünülmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir (Mehmedoğlu, 2006).

Makyavelizm, herhangi bir örf âdet, gelenek görenek, ideal veya vicdan tarafından kısıtlanmayan ve amaç uğruna her türlü aracı meşru olarak gören bir düşünce sistemidir. Genel olarak siyaset ile ilişkilendirilmiş olsa da günümüzde özellikle kişilik üzerine yapılan çalışmalarda da bu düşünce sistemi göze çarpmaktadır. İnsan fitratının zayıflığı, değişkenliği, bencilliği ve kötülüğe meyilli oluşu, onun ahlâkî yaptırımlar noktasında eksikliklerinin olmasına sebep olur. Makyavelizm, insanın bu karmaşık düşünce yapısından beslenmek suretiyle bireyi, amaçlarını elde etmek için ahlâkî olmayan stratejilere başvurmaya yönlendirir (Scharfstein, 1995).

Din, insanı ahlâklı olmaya çağırır ve yol gösterir. Örnek verilecek olursa; zina, adam öldürme, hırsızlık gibi olaylar hem dinen günah sayılmakta hem de ahlâken kötü olarak nitelendirilmektedir. Sözünde durma, emanete ihanet etmeme, büyüklere saygı, küçüklere sevgi ise dinin emrettiği ve sevap olan, ahlâkın ise iyi olarak nitelendirdiği davranışlar olarak kabul görmektedir. Dinî ve ahlâkî emirlerin birbirinden ayrılması mümkün değildir. Ancak ufak bir nüans olarak göze çarpan şu noktaya dikkat çekmek gerekirse ahlâk, adam öldürmenin kötü davranış olduğunu öğretirken, din ise bu davranışın hem kötülüğünden hem de hayatın kutsallığından bahseder. Böylece inançlı birey, adam öldürmenin kötülüğüne ve hayatın kutsallığına birlikte inanmış olur. Teist bir birey için yalan söylemek sadece kötü değil aynı zamanda günah demektir. Zira yalan söyleyen birey, aynı zamanda Tanrı huzurunda da suç işlemiş olduğuna inanır (Aydın, 2014).

Makyavelist düşünce ile İslam dininin ortaya koyduğu dinî ve ahlâkî düsturlar düşünüldüğünde, ortada oldukça zıt bir yapının olduğu aşikârdır. Makyavelizmin ortaya koyduğu düşünce yapısının aksine İslâm dini müntesiplerini doğruluğa, dürüstlüğe, insanları aldatmamaya ve her işte adaletli bir şekilde davranmaya büyük önem verir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu konuda "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." (Ahkâf, 46/13), "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" (Hud, 11/12), "Allah size, mutlaka

emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder..." (Nisa, 4/58), "... ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah adil olanları sever." (Maide, 5/42), "Muhakkak ki Allah; adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla bakmayı emreder..." (Nahl, 16/90) buyurularak, yaratılıştan gelen fitrata bağlı olarak her zaman için doğru, dürüst, adaletli bir şekilde davranmaya ve hareket etmeye özellikle vurgu yapar.

Doğruluk, dürüstlük, ahlâklı olma konularında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şerifleri de göze çarpmaktadır. Zira O, insanları aldatmamaya, yapılacak her türlü işlerde doğru, dürüst, adaletli bir şekilde davranmaya çok dikkat etmiş ve bu şekilde davranılmasını öğütlemiştir. Efendimiz bu hususta; "Sizin en hayırlınız ahlâkı en güzel olanınızdır." (Buharî, Menakıb, 23; Müslim, Fedail, 68), "Allah'a inandım de. Sonra da dosdoğru ol!" (Müslim, İman, 62), "Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâkı en güzel olanıdır..." (Tirmizi, Radâ, 11), "...Bizi aldatan bizden değildir." (Müslim, İman, 164), "Allah, söz ve fiilleri çirkin kimselere öfkelenir." (Tirmizi, Birr, 62) buyurarak, Müslüman bir insanın tutum ve davranışlarında herhangi bir durum veya anlayışa göre değişiklik göstermeden, dosdoğru ve ahlâkî çerçeveye uygun bir şekilde hareket etmesi gerektiğini vurgulamış ve bu kararlılığı söz ve fiillerinde yansıtmalarının önemine dikkat çekmiştir.

Görüldüğü gibi Makyavelist anlayış, amaç uğruna ahlâkî unsurları yok sayarak her türlü araç ve yolu mubah görse bile İslam dini buna izin vermemiş, insanların birbirleri üzerlerindeki haklarına özellikle vurgu yapmıştır. Bireyler bir hedefe kilitlenmiş olsalar bile diğer insanların haklarına riayet etmeli, saygı göstermeli ve onları incitmeden bu amaca yönelmelidirler. Bireylerden tutum ve davranışlarında durum ve şartlara göre şekil değiştirmeden olduğu gibi davranmaları, ahlâkî yasalara riayet etmeleri ve bireysel menfaatten çok toplumsal menfaati ön planda tutmaları beklenir. İslam dini işte bu noktada bireylere itidalli davranmayı öğütlemiş ve tüm işlerde aşırıya kaçmadan hareket etmenin asıl kazanç olduğuna vurgu yapmıştır.

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen sebeplerden hareketle, makyavelist kişiliğe sahip bireylerin ortaya koymuş oldukları davranışlarda, hedeflerine ulaşmak için din ve ahlâk kurallarının dışında hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Riya ve gösteriş yoluyla insanların gözünü boyayan bu bireylerin, amaçlarına ulaştıktan sonra insanlara gerekirse acımasız davranarak, onları hor görebilecek davranışları sergiledikleri ifade edilebilir. Durum ve şartlara göre karar ve yer değiştirmeyi kendine ilke edinen bu bireylerin, dinlerin ve ahlâkî kuralların ortaya koymuş olduğu dürüst ve karakterli bir davranış biçiminden uzak olduklarını ifade etmek

mümkündür. Dindar bireylere ise din, belli kriterlere göre hareket etmeyi öğütler. Bu bireyler ilgili kriterler doğrultusunda, Tanrı'ya karşı sorumluluklarını yerine getirmiş olmanın hazzını yaşarlar. Bireysel menfaatleri doğrultusunda yalana başvurmamaya veya genel ahlâk kuralları dışında kalan bir davranışta bulunmamaya özen göstermeye çalışırlar.

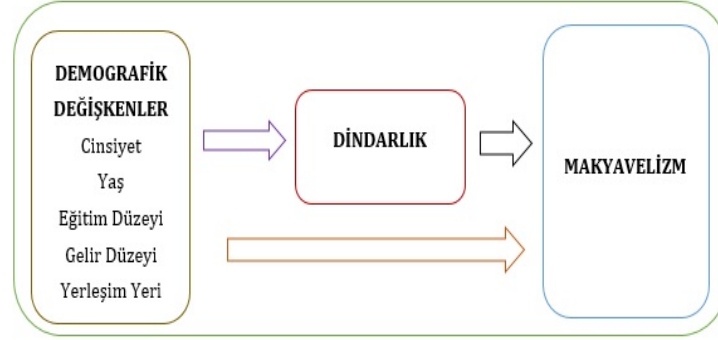
Araştırmanın konusunu, Makyavelizm, dindarlık ve bu ikisi arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Anket tekniği kullanılarak elde edilen verilerden hareketle yetişkinlerde Makyavelizm ve dindarlık düzeyi ile bu ikisi arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makyavelizm ve dindarlık olguları ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri gibi demografik değişkenlerin rolü ele alınmaktadır. Literatürde bu alanda yapılan diğer çalışmaların sonuçlarına da yer verilmektedir. "Katılımcıların makyavelist kişilik ve dindarlık düzeyleri nelerdir? Demografik özelliklere göre makyavelist kişilik ve dindarlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?" soruları bu araştırmanın problemlerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı ise tecrübi verilerden hareketle, makyavelist kişilik ve dindarlık arasında nasıl bir ilişki olduğunu ve cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri gibi demografik değişkenlerin makyavelizm ve dindarlık üzerindeki rolünü ortaya koymaktır. Bu kapsamda araştırmanın temel hipotezini; "Katılımcıların makyavelist kişilik düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında negatif anlamlı ilişki vardır." hipotezi oluşturmaktadır. Yine bununla birlikte araştırmada ele alınacak diğer alt hipotezler ise "Makyavelizm erkeklerde daha yüksektir." "Makyavelizm yaşa göre farklılaşır." "Makyavelizm eğitim düzeyine göre farklılaşır." "Eğitim düzeyi arttıkça makyavelizm azalacaktır." "Makyavelizm gelir düzeyine göre farklılaşır." "Gelir düzeyi arttıkça makyavelizm azalacaktır." "Makyavelizm yerleşim yerine göre farklılaşır." "Dindarlık cinsiyete göre farklılaşır." "Kadınların dindarlıkları erkeklerden daha yüksektir." "Dindarlık yaşa göre farklılaşır." "Dindarlık eğitim düzeyine göre farklılaşır." "Eğitim düzeyi arttıkça dindarlık azalacaktır." "Dindarlık gelir düzeyine göre farklılaşır." "Dindarlık yerleşim yerine göre farklılaşır." şeklindeki hipotezlerdir.

A. Yöntem

Araştırmada yöntem olarak ilişkisel tarama yöntemi (survey/tasvir metodu) kullanılmıştır. Bilgiler ise anket tekniğinden faydalanılarak elde edilmiştir. Katılımcılar ise seçkisiz/tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

1. Örneklem

Araştırma örneklemini Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesi ve yurtdışından 18-59 yaş arasındaki 823 yetişkin katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların 382'si (%46,4) erkek, 441'i (%53,6) ise kadındır. Araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre dağılımı; 94'ü (%11,4) 18-21, 486'sı (%59,1) 22-30, 197'si (%23,9) 31-40 ve 46'sı (%5,6) ise 41-59 yaş aralığında olup, yaş ortalaması 28,34'tür. Bireylerin eğitim düzeylerine göre dağılımı ise 7'si (%0,9) lise düzeyinin altında bir eğitim kurumu, 70'i (%8,5) lise, 65'i (%7,9) ön lisans, 531'i (%64,5) lisans ve 150'si (%18,2) ise yüksek lisans veya doktora mezunu şeklinde gerçekleşmiştir.

Katılımcıların gelir düzeyine göre dağılımı; 264'ü (%32,1) 1500 ₺ veya altı bir yıllık gelir kazancına sahipken, 150'si (%18,2) 1501-3000 ₺, 270'i (%32,8) 3001-4500 ₺, 97'si (%11,8) 4501-6000 ₺, 42'si (%5,1) ise 6001 ₺ ve üzeri bir yıllık gelire sahip bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılardan 67'si (%8,1) köyde, 23'ü (%2,8) kasaba-beldede, 257'ser kişisi (%31,2) ilçe ya da ilde, 219'u (%26,6) ise büyükşehirde geçirmiştir.

2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, yetişkinlerin makyavelist kişilik düzeylerini ölçmek amacıyla Makyavelist Kişilik Ölçeği, dindarlık düzeylerini ölçmek için Ok-Dini Tutum Ölçeği ve katılımcılar ile ilgili kişisel bilgilere ulaşmak amacıyla da Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

a. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu ile katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, yerleşim yeri gibi demografik özelliklerine ait bilgiler elde edilmiştir.

b. Makyavelist Kişilik Ölçeği

Makyavelizm Ölçeği, Dahling ve arkadaşları (2009) tarafından bireylerin makyavelist kişilik düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması ise Akın,

Sarıçam, Akın, Özbay, Adam Karduz ve Yıldız (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Makyavelist kişilik ölçeği toplamda 4 alt boyut ve 16 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar ahlâksızlık (1-5. maddeler), statü arzusu (6-8. maddeler), kontrol arzusu (9-11. maddeler) ve diğerlerine güvenmeme (12-16. maddeler) den meydana gelmektedir. Ölçek 7'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Bu dereceler, 1'den (Kesinlikle Katılmıyorum) 7'ye (Kesinlikle Katılıyorum) kadardır.

Makyavelist kişilik ölçeğinin analizleri, yaşları 18-24 arasında değişen 143'ü erkek, 158'i kadın olmak üzere toplam 301 üniversite öğrencisi üzerinde uygulanan anket verileri ışığında gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin orijinal formunda bulunan 4 boyutlu ve 16 maddeden oluşan modelin iyi uyum verdiği sonucuna ulaşılmıştır ($\chi^2= 185.46$, $sd=94$, $RMSEA=.057$, $CFI=.90$, $IFI=.90$, $GFI=.93$, $AGFI=.90$, $SRMR=.054$). Ölçeğin faktör yükleri .26 ile .75 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .78 olarak bulunmuştur. Ölçeğin düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ise .17 ile .54 arasında sıralanmaktadır (Akın vd., 2014: 93). Araştırmada Akın ve arkadaşları (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek aynen kullanılmıştır.

c. Ok – Dini Tutum Ölçeği

Ok-Dini Tutum Ölçeği, İslami kültürde yer alan dindarlığı ölçmek amacıyla biri 930 diğeri 388 üniversite öğrencisi olmak üzere iki farklı örneklem üzerinde ve elde edilen bulgular sonucunda geliştirilmiştir. Ölçek yazar tarafından sosyal psikolojide vurgulanan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğeler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bilişsel Boyut (1 ve 2. maddeler) ile bireyin din ile ilgili genel düşüncesinin nasıl olduğu, davranışsal boyut (5 ve 6. maddeler) ile davranışlarının dini değerler açısından ne düzeyde değerlendirildiği ve duyuşsal boyut (3 ve 4. maddeler) ile de dinin duyguya hitap eden yönü tarafından ne düzeyde etkilendiği ölçülmeye çalışılmıştır. Tutumun üç bileşeninin yanında ölçülmek istenen tutum nesnesinin din olması ve dinde de Tanrı'nın merkezi bir yere sahip olmasından dolayı bu boyutların yanına bir de Tanrı ile ilişki boyutu (7 ve 8. maddeler) eklenmiştir. Ok-Dini Tutum Ölçeği bu 4 alt boyutu ölçmek için tasarlanmıştır (Ok, 2011: 535).

Bahsedilen 4 boyut çerçevesinde bireylerin dini tutumlarını ölçmek amacıyla, literatürde yer alan ilgili çalışmalardan da yararlanmak suretiyle, uygulamaya her bir boyuta 4 madde düşmek üzere toplam 16 maddeden oluşan bir madde havuzu ile başlanmıştır. Yapılan açılımlı ve doğrulayıcı faktör analizleri ve güvenirlik madde analizi ışığında her bir boyutu en iyi

ölçen iki madde belirlenerek toplam 8 maddeden oluşan bir dini tutum ölçeği geliştirilmiştir. Sonuç olarak Ok-Dini Tutum Ölçeği'nin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür. (.81 ve .91). Açılımsal ve doğrulayıcı faktör analizleri ölçeğin 4 ayrı alt grubuyla iyi bir model oluşturduğunu onaylamıştır (Ok, 2011: 528). Ölçek maddelerinden bilişsel alt boyuta ait olan "Dinin gereksiz olduğunu düşünüyorum." ve "Dinî inancın insanlara yararından çok zararı olduğunu düşünüyorum." maddeleri veri girişi sırasında ters kodlanmıştır. Araştırmada Ok-Dini Tutum Ölçeği aynen kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan Makyavelizm ve Dindarlık Ölçeklerinin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları sırasıyla ,877 ve ,811'dir. Elde edilen bu değerler, her iki ölçeğin sahip olduğu maddeler arasında yüksek derecede tutarlılık olduğunu ve ölçeklerin bu çalışma açısından güvenilir ölçüm araçları olduğunu ortaya koymuştur.

3. Verilerin Toplanması ve İstatistiksel Analizi

Çalışmada öncelikle kişisel bilgi formu, makyavelist kişilik ölçeği ve dindarlık ölçeğinin yer aldığı bir online anket formu oluşturulmuştur. Daha sonra ilgili form 2018 yılı Mart ve Nisan aylarında bireylere online olarak whatsapp, instagram ve facebook gibi sosyal medya ağları üzerinden ulaştırılmış ve bireylerin ilgili formu doldurmaları istenmiştir. Online anket yaklaşık olarak 850 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan anketler, veri temizleme işleminden geçirildikten sonra bir kısmının ilgili kriterleri sağlamaması, bir kısmının da eksik veya hatalı doldurulmasından dolayı bu anketler değerlendirme dışında bırakılmış ve sonuç olarak 823 anket değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı vasıtasıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Anket sorularına verilen değerler yeniden kodlanmıştır. Bazı demografik değişkenler yeniden tanımlanarak veri dönüştürme işlemi uygulanmıştır. Ölçek maddelerine ilişkin iç tutarlılık analizleri ve farklı iki grup arasındaki ilişkilerin anlamlı olup olmadığı bağımsız örneklem t-test (independent sample t-test) ile ölçülmüştür. Bunun yanında ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey HSD testi, makyavelizm ile dindarlık arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi, dindarlığın makyavelist davranışlar üzerindeki etkisi ise regresyon analizi kullanılarak tespit edilmiştir.

B. Bulgular ve Yorum

Araştırmada, örneklemin Makyavelizm ve dindarlık düzeylerini belirlemek, Makyavelizm ve dindarlığın; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri değişkenleriyle olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla gerekli istatistiksel analizler yapılmıştır. İlk olarak ilişkisel tarama

yöntemine bağlı olarak makyavelist kişilik düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki ortaya konulmuş, daha sonrasında da sırasıyla bu iki değişkenin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ekonomik düzey ve yerleşim yeri ile olan ilişkisine yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

1. Makyavelizm ve Dindarlık Düzeyi Genel Profili

Tablo 1. Katılımcıların Makyavelizm Düzey Ortalamaları

	N	M	SS	Min	Max
Makyavelist Kişilik	823	3,07	,94	1	7

Tablo incelendiğinde, katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre örneklemin makyavelizm düzeyinin, ortalamanın altında olduğu ($M=3,07 \pm ,94$) görülmektedir. Örneklem grubunun Müslüman olduğu düşünüldüğünde, başkalarını aldatıcı hareketlerde bulunmaktan veya bir başkasının hakkına girerek belli makam ve mevkilere gelmek için dinî ve ahlâkî kurallara aykırı davranmaktan uzak durabilecekleri şeklinde bir yorumda bulunmak mümkündür.

Tablo 2. Katılımcıların Dindarlık Düzey Ortalamaları

	N	M	SS	Min	Max
Dindarlık	823	4,41	,69	1	5

Bulgular incelendiğinde, örneklemin genel dindarlık düzeyinin ortalamasının oldukça üzerinde olduğu ($M=4,41 \pm ,69$) görülmektedir. Katılımcıların makyavelizm düzeylerinin aksine dindarlık düzeylerinin oldukça yüksek çıkması, bireylerin dinî ve ahlâkî kuralları merkeze alarak, insanların hak ve hukuklarına riayet edecekleri ve bu çerçevede hem yaratıcıya hem de toplum nezdinde diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmiş olmanın hazzına vararak hareket edebileceklerini söylemek mümkündür.

2. Makyavelizm ve Demografik Değişkenler ile İlgili Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde makyavelizmin cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine, gelir düzeyine ve yerleşim yerine göre değişiklik gösterip göstermediği elde edilen bulgular üzerinden ele alınıp yorumlanmıştır.

a. Cinsiyet

Tablo 3. Cinsiyete Göre Makyavelizm

	Cinsiyet	N	M	SS	t	p
Makyavelizm	Erkek	382	3,17	,93	2,752	,821
	Kadın	441	2,99	,94		

Araştırmaya katılan bireylerin Makyavelizm puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılan t-test analizi sonucunda, erkeklerin makyavelizm puanının (M=3,17) kadınların makyavelizm puanından (M=2,99) yüksek olmasına karşın, cinsiyet ortalamaları arasında anlamlı farklılık söz konusu olmamıştır. ($p>,05$).

Cinsiyet üzerine yapılan bir araştırmada, her iki grubun da makyavelist kişilik özelliklerinin yüksek olduğu bireyler, amaçlarına ulaşmak için çeşitli stratejiler geliştirme yoluna gitmişlerdir. Bu esnada ahlâkî anlamda herhangi bir inceliğin dikkate alınmadığı gözlemlenmiştir. Sözü edilen stratejilerin uygulanması noktasında ise kadın makyavelistlerin erkeklere oranla amaçlarına ulaşmak için daha başarılı manipüle taktiklerinin olduğu ileri sürülmüştür (Dingler-Duhon & Brown, 1987).

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre “Makyavelizm erkeklerde daha yüksektir.” şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

b. Yaş

Araştırmada, yaş ile makyavelizm düzeyi arasındaki ilişkinin ne olduğu ve anlamlı farklılık gösterip göstermediği konusu da önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen testler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Yaş Gruplarına Göre Makyavelizm

	Yaş Grupları	N	M	SS	F	p
Makyavelizm	18-21	94	3,31	,90	2,748	,042
	22-30	486	3,06	,94		
	31-40	197	2,97	,92		
	41-59	46	3,07	,99		

Araştırmaya katılan bireylerin Makyavelizm puan ortalamalarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına bakıldığında, 18-21 yaş grubu ortalamalarının (M=3,31) orta düzeyde, 22-30, 31-40 ve 41-59 yaş grubu ortalamalarının (M=3,06; M=2,97; M=3,07) ise ortanın altında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre yaş grupları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. ($p<,05$). Ayrıca gruplar arasındaki anlamlı farklılığı ortaya koymak için uygulanan Tukey HSD verilerine göre farklılık 18-21 ile 31-40 yaş grupları arasında gerçekleşmiştir.

Başka bir araştırmada, tasarım mühendisliğinde çalışan bireylerde makyavelizm düzeyinin yaş arttıkça düştüğü sonucuna varılmıştır. Yaş ve

toplam çalışma süresinin artması ile makyavelist özellikler arasında ters orantı olduğu gözlemlenmiştir. (Özcihan, 2014). Bir başka araştırmada ise yaş ile makyavelizm arasında anlamlı farklılık sonucu elde edilmiştir. İlgili araştırmada 18-25 yaş arasındaki katılımcıların ortalaması, 36-45 yaş arasındaki katılımcıların ortalamasından, 26-35 yaş arasındaki katılımcıların ortalaması 36-45 ile 46-55 yaş arası katılımcıların ortalamasından, 46-55 yaş arası katılımcıların ortalaması ise 36-45 yaş arası katılımcıların ortalamasından yüksek çıkmıştır (Özsoy, 2017). Araştırmamızda elde edilen sonuçlar, “Makyavelizm yaşa göre farklılaşır” hipotezini desteklemektedir.

Yaş gruplarına göre 18-21 yaş aralığındaki bireylerin makyavelist kişilik düzeylerinin 3,31 ortalama ile yüksek çıkması, bu bireylerin yaşlarının getirmiş olduğu hızlı yaşama isteği ve kendilerinden daha iyi imkâna sahip olan bireylerin yerlerinde olmak istemeleri, onların kısa yoldan ve herhangi bir dinî ya da ahlâkî kuralı dikkate almaksızın hareket edebileceklerini göstermektedir. Nihayetinde bu bireyler, yaşları itibariyle sabırsız bir yapıda olup, sahip olmak istedikleri bir nesne, makam ya da mevkie hemen ulaşmayı isteyebilmektedirler. Yine bununla birlikte ilgili bireylerde, toplumsal değer yargılarının ve kimlik kavramının yeterince oluşmamış olması bu şekilde davranmalarına sebep olabilir.

c. Eğitim Düzeyi

Katılımcıların Makyavelizm düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğine dair bulgular, tek yönlü varyans analizi sonucu elde edilmiş ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Eğitim Düzeyine Göre Makyavelizm

	Eğitim Düzeyi	N	M	SS	F	p
Makyavelizm	Liseden Az	7	3,10	1,17	7,292	,000
	Lise	70	3,52	1,10		
	Önlisans	65	3,36	,92		
	Lisans	531	3,03	,90		
	Yüksek lisans-Doktora	150	2,89	,90		

Makyavelizm düzeyi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin yer aldığı bulgular incelendiğinde, makyavelizm düzeyi en yüksek bireylerin lise düzeyindeki bireyler (M=3,52) olduğu göze çarpmaktadır. Bu düzeyi daha sonra ön lisans düzeyindeki bireyler (M=3,36) takip etmektedir. Bu bireylerin ortalamalarının ortanın üzerinde bir düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Daha sonra ise sırasıyla lisenin altı, (M=3,10), lisans (M=3,03) ve yüksek lisans-doktora (M=2,89) düzeyleri gelmektedir. Bu düzeylerin ortak özelliği ise ortanın altında bir düzeye sahip olmalarıdır. İstatistiksel

açından bakıldığında ise eğitim düzeyi ile makyavelizm düzeyi arasında anlamlı farklılık söz konusudur. ($p<,05$). Gruplar arasındaki farklılığın anlamlı olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan Tukey HSD verileri ise farklılığın, lise ile lisans ve yüksek lisans/doktora, ön lisans ile yüksek lisans/doktora arasında olduğunu göstermiştir.

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerden etik olmayan davranışlara sahip olanlar ile olmayanların iki farklı zaman diliminde karşılaştırıldıkları değişimleri ölçen Tang, Chen ve Sutarso (2008), psikoloji öğrencilerinde anlamlı bir ilişkiye rastlamamışlardır. Buna karşın maddiyata düşkünlük ve para sevgisi görülen işletme öğrencilerinde, makyavelizm ile etik davranma eğilimi arasında negatif bir ilişki olabileceği bulgusuna ulaşmışlardır. Özcihan (2014) tarafından ortaya konulan çalışmada, katılımcıların makyavelizm düzeylerinin çalışma pozisyonuna göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle “Makyavelizm eğitim düzeyine göre farklılaşır.” ve “Eğitim düzeyi arttıkça makyavelizm azalacaktır.” şeklindeki hipotezlerimiz desteklenmiştir.

Eğitim, hayatın merkezinde bulunan ve formal veya informal olmak üzere bireylerin hayatları boyunca devam eden bir serüvendir. Her birey, başta ailesi ile başlayan ve sonrasında sosyal çevresi ile devam eden eğitim hayatı sayesinde, kendisine ait düşünce, duygu, tutum ve davranış biçimlerini meydana getirir. Bu sayede de belli bir hayat görüşüne ve değerler sistemine sahip olur ve kişiliğini inşa eder. Alınan eğitimin nicelik ve niteliği her bireyde aynı şekilde sonuç üretmez. Bu aynı zamanda bireyin kendisine, bireysel gayretine ve edindiği eğitimi ve doğru ve faydalı şekilde değerlendirmesine bağlıdır (Güven, 2019: 145).

Makyavelizmin en yüksek olduğu eğitim düzeyinin, 3,52 ortalama ile lise mezunları olduğu göze çarpmaktadır. Bu bireylerin yaşları itibariyle ergenlik çağından yeni çıkmakta olan bireyler olduğu aşikârdır. Teknolojinin hızla gelişmesi ve imkânların artması ile birlikte bir doyumsuzluk döngüsünün içinde bulunan bu bireyler, kendilerinden daha iyi imkân ve şartlara sahip olan bireylere imrenmekte ve onlar gibi olmak istemektedirler. Bu bireylerin kendilerini çevrelerine kanıtlama, en iyiyi kendilerinin hak ettiklerini düşünmeleri de yine aynı şekilde bu davranışlarının altında yatan bir sebep olabilir. Kaldı ki sahip oldukları eğitim düzeyi, onların sorumlu ve bilinçli davranmalarına yetecek nitelikte de olmayabilir. Tüm bu sayılan sebepler sonucunda, kısa yoldan hedefe ulaşmak için ahlâk ve dinî kuralları yok sayarak hareket edebilecekleri ifade edilebilir.

d. Gelir Düzeyi

Araştırmada cevabı merak edilen sorulardan biri de makyavelizm düzeyi ile gelir düzeyi arasında farklılık olup olmadığı sorusudur. Katılımcıların gelir düzeyleri ile makyavelizm düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans analizi kullanılmış ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Gelir Düzeyine Göre Makyavelizm

	Gelir Düzeyi	N	M	SS	F	p
Makyavelizm	1500 ₺ veya Altı	264	3,21	,98	3,978	,003
	1501-3000 ₺	150	3,15	1,00		
	3001-4500 ₺	270	2,93	,87		
	4501-6000 ₺	97	3,05	,88		
	6001 ₺ veya Üzeri	42	2,85	,90		

Tablo 6 incelendiğinde, analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre gelir düzeyi 1500 ₺ ve altında olan bireylerin ortalamasının ($M=3,21$), diğer ortalamalardan yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamaların genel olarak orta ve ortanın altı düzeyde olduğu açıktır. Tabloya göre gelir düzeyi arttıkça makyavelizm düzeyinin azaldığı göze çarpmaktadır. Yine bununla birlikte istatistiksel açıdan incelendiğinde de makyavelizm düzeyi ile gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık vardır. ($p<,05$). Gruplar arasındaki anlamlı farklılık ise Tukey HSD analizi sonucunda ortaya konulmuştur. Bu verilere göre 1500 ₺ veya altı gelir düzeyi grubu ile 3001 ₺ - 4500 ₺ arası gelir düzeyi grubu arasında farklılık olduğu göze çarpmaktadır.

Araştırmamızın konusunu teşkil eden bu hususta yapılan diğer çalışmalara bakıldığında ise Özsoy (2017), makyavelizm ile ekonomik düzey arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Çalışmada, 3001-5000 ₺ arası geliri olan katılımcıların ortalaması, 5000 ₺ ve üzeri geliri olan katılımcıların ortalamasından daha yüksek çıkmıştır. Elde edilen bulgular, “Makyavelizm gelir düzeyine göre farklılaşır.” ve “Gelir düzeyi arttıkça makyavelizm azalacaktır.” şeklindeki hipotezlerimizi desteklemektedir.

Gelir düzeyi gerek bireysel gerek sosyal açıdan, bireylerin hayatları üzerinde etkili olan demografik değişkenlerden biridir. Gelir düzeyi arttıkça, bireylerin sahip oldukları bireysel ve sosyal imkânların çeşit ve kalitesi de aynı oranda artmakta ve bu durum onların yaşamlarını da etkilemektedir. Gelir düzeyi yüksek olanların, düşük olanlara oranla hayattaki istek, amaç, arzu, beklenti ve hedeflerine ulaşmaları daha kolaydır.

Araştırma bulguları, hipotezimize paralel olarak, gelir düzeyi 6001 ₺ ve üzerinde olan bireylerin en düşük makyavelist düzey ortalamasına sahip

olduğunu göstermiştir. Bu bulguya göre, gelir düzeyi yüksek olan bireylerin, toplum içerisinde daha iyi bir eğitim almaları, daha iyi bir iş veya meslek sahibi olmaları, daha iyi sağlık koşullarına sahip olmaları ve bireysel amaç ve hedeflerini daha kolay bir şekilde gerçekleştirmeleri oldukça muhtemeldir. Hal böyleyken, gelir düzeyi kendilerinden daha düşük olan bireylere göre, amaçladıkları hedef ve isteklere kolaylıkla ulaşabilmenin rahatlığından dolayı bu bireylerin, ahlâk ve dinî kurallara aykırı bir şekilde hareket etmelerini gerektirecek davranışlara yönelmeyeceklerini söylemek mümkündür.

e. Yerleşim Yeri

Katılımcıların yerleşim yeri ve onların makyavelizm düzeylerine olan etkilerini belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7. Yerleşim Yerine Göre Makyavelizm

	Yerleşim Yeri	N	M	SS	F	p
Makyavelizm	Köy	67	3,34	,98	3,148	,014
	Kasaba-Belde	23	2,96	,99		
	İlçe	257	2,96	,93		
	İl	257	3,17	,93		
	Büyükşehir	219	3,01	,92		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hayatını ilçe ya da illerde geçiren bireyler olduğu göze çarpmaktadır (N=257). Sonrasında ise büyükşehir (N=219), köy (N=67) ve kasaba-belde (N=23) gelmektedir. Buna karşılık makyavelist kişilik düzeyleri incelendiğinde, ilgili düzeyin en yüksek olduğu bireylerin (M=3,34) ortalama ile köyde yaşayan bireyler olduğu görülmektedir. Daha sonrasında sırasıyla il (M=3,17), büyükşehir (M=3,01) ve ilçe ile kasaba-belde (M=2,96) de bireyler gelmektedir. Ortalamaların tümü, ortanın altında bir düzeye sahiptir. İstatistiksel açıdan incelendiğinde ise fark anlamlıdır ($p<,05$). Elde edilen verilere uygulanan Tukey HSD analizine göre anlamlı farklılık, köy ile ilçe arasında gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlara göre “Makyavelizm yerleşim yerine göre farklılaşır.” şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Elde edilen sonuçların aksine İbn Haldun, şehir hayatı yaşayan bireylerin sadece kendilerini düşündüklerini, kendi rahatlarına göre hareket ettiklerini belirtmiştir. Bu bireylerin, kendi zevklerini tatmin etmeyi amaçlarken diğer insanlara zarar vermekten kaçınmamakta ve bunun için her yolu mubah gördüklerini belirtmektedir. İbn Haldun’a göre şehir hayatının insanlara sunduğu lüks imkânlar ve bu imkânlarla insanların gereğinden fazla önem vermeleri, ahlâkî bozulmanın en önemli

sebeplerinden biridir. (Ateş ve Utkan, 2017: 226).

Şehirlerde yaşayan bireylerin kırsalda yaşayanlara oranla sahip oldukları refah düzeyi, ihtişamlı hayat şartları, istenilene çabuk ulaşma gibi imkânların daha yüksek olması, bu bireylerin doğallık, cesaret, ahlâklı olma gibi erdemlerden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Hal böyle olunca bu bireyler, ahlâkî açıdan bir yükselmeye değil, gerilemeye doğru gitmektedir (Ateş ve Utkan, 2017: 229). Bu bağlamda, makyavelist düşünce yapısına sahip bireylerin sadece kırsalda yaşayanlarda değil, şehirlerde yaşayan bireylerde de bulunduğunu ve ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Yerleşim ile makyavelizm düzeylerine dair bulguları değerlendirecek olursak; hayatlarının büyük kısmını köyde yaşayan bireyler 3,34 ortalama ile makyavelizm düzeyi en yüksek bireyler olmuşlardır. Bu bireylerin sahip oldukları ekonomik ve sosyal şartlar, istediklerini elde etmede belli başlı sıkıntılar yaşamalarına sebep olabilir. Hal böyle olunca ilçe, il ya da büyükşehirde hayatının çoğunu geçirmiş insanların sahip oldukları imkân ve şartlar ile karşılaştırıldığında, bu bireylerin o imkânlara kısa yoldan ulaşmak adına makyavelist davranışlara yönelebileceklerini ifade etmek mümkündür. Zira değişen zaman, toplum ve kişilik yapısı, bireysel isteklerin de değişmesini beraberinde getirmiştir.

3. Dindarlık ve Demografik Değişkenler ile İlgili Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde dindarlık ile cinsiyete yaşa eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çoğunlukla yaşanan yerleşim yerine göre değişiklik gösterip göstermediği elde edilen bulgular üzerinden ele alınıp yorumlanmıştır.

a. Cinsiyet

Araştırmada dindarlık ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan t-test analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Dindarlık

	Cinsiyet	N	M	SS	t	p
Dindarlık	Erkek	382	4,38	,76	-1,132	,003
	Kadın	441	4,44	,62		

Tablo 8’de yer alan bulgular incelendiğinde, kadınların dindarlık düzeyinin (M=4,44) erkeklerin dindarlık düzeyinden (M=4,38) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki fark ise istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<,05$).

Bu konu üzerine yapılan diğer çalışmalara bakıldığında Yılmaz, (2018) araştırmasında erkeklerin kadınlardan daha yüksek bir dindarlık düzeyine sahip olduğunu belirlemiştir. Demir ise (2017) çalışmasında kadınların

dindarlık düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğu sonucuna varmıştır. İlgili konuda Şentepe ve Güven (2015) tarafından yapılan bir araştırmada, kadınların erkeklerden daha fazla dindar olma eğilimi gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Örneğin Vural (2016) tarafından yetişkinlerde alçakgönüllülük, dindarlık ve psikolojik iyi oluş üzerine yapılan bir araştırmada, kadınların dindarlık düzeyinin erkeklerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine Ayten (2009) tarafından ortaya konulan çalışmada, kadınların dindarlık eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda elde edilen bulgulardan hareketle, “Dindarlık cinsiyete göre farklılaşır.” ve “Kadınların dindarlıkları erkeklerden daha yüksektir.” şeklindeki hipotezlerimiz desteklenmiştir.

Cinsiyet ile dindarlık arasındaki ilişkiye dair bulgularda kadınların dindarlık düzeyinin erkeklerden daha yüksek çıkması, onların erkeklere göre daha duygusal olmaları ile açıklanabilir. Zira kadınlar duygusal varlık olmaları münasebetiyle, Allah ile olan ilişkilerinde duygusal açıdan daha yoğun bir iletişimde bulunabilmektedirler. Ayrıca kadınlarda fitraten bulunan şefkat duygusunun dinin önermiş olduğu merhamet duygusu ile örtüşmesi sebebiyle, kadınların doğaları gereği dine daha yatkın oldukları ileri sürülmektedir (Yapıcı, 2012). Kadınların psikolojik yapıları itibariyle etkilenmeye ve ikna edilmeye yatkın olmaları da onları dinî öğretileri kabule daha müsait ve dini yaşamaya eğilimli hale getirebildiği ifade edilmektedir (Argyle & Beit Hallahmi, 1975’ten aktaran; Yapıcı, 2016: 142). Yine bununla birlikte dinî kaidelere dikkat etmeleri onları, insanları aldatıcı ve hor görücü davranışlardan uzak tutuyor olabilir.

b. Yaş

Dindarlığın yaşa göre değişip değişmediği sorusu da araştırmada ayrıca ele alınan bir konudur. Bu sorunun cevabını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi ile elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Yaş Gruplarına Göre Dindarlık

	Yaş Grupları	N	M	SS	F	p
Dindarlık	18-21	94	4,21	,94	4,271	,005
	22-30	486	4,46	,60		
	31-40	197	4,43	,69		
	41-59	46	4,26	,89		

Elde edilen bulgular incelendiğinde, dindarlık düzey ortalamaları ortanın üzerindedir. Yaş grupları arasındaki değerlendirmeye bakıldığında ise 22-30 yaş arası yetişkinlerin dindarlık düzey ortalamalarının (M=4,46), 18-21 yaş (M=4,21), 31-40 yaş (M=4,43) ve 41-59 yaş (M=4,26) aralığındaki

yetişkinlerin dindarlık düzey ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili diğer çalışmalarda dindarlık düzeyinin 22-30 yaş aralığında dalgalı bir geçişe sahip ve düşük olması (Demir, 2017: 60; Certel, 2003: 218; Vural, 2016: 74; Beit-Hallahmi ve Argyle, 1992: 89) ile ilgili sonuçlara rastlansa da araştırmamızda elde edilen bulgular istisnai bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalamalar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p < 0,05$). Gruplar arasındaki anlamlı farklılığı ortaya koymak için uygulanan Tukey HSD analizi verileri ise farklılığın 18-21 ile 22-30 yaş grupları arasında olduğunu göstermiştir.

Literatürdeki diğer çalışmalar incelendiğinde Kurnaz (2015)'ın araştırmasında dindarlık düzeyi ile yaş arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Yine bununla birlikte Şengül (2007) tarafından ortaya konulan araştırma sonuçlarında, yaşa göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ayten, Göcen, Sevinç ve Öztürk (2012) tarafından yapılan bir araştırmada, dindarlık düzeyinin artmasına paralel olarak dinî başa çıkma ile yaş arasında olumlu bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte Tiliouine, Cummins ve Davern (2009), Yoğurtçu, (2009) ve Yıldız (2001) da yaptıkları çalışmalarda dindarlık ile yaş arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Sonuç olarak elde edilen bulgular, "Dindarlık yaşa göre farklılaşır." şeklindeki hipotezimizi doğrulamıştır.

Yaş değişkeninin dindarlık ile oluşan bulgularını değerlendirecek olursak; 22-30 yaş aralığındaki bireylerin dindarlık düzeyinin 4,46 ortalamaya sahip olması, bu bireylerin ergenlik sonrasında kişilikleri ve dinî kimliklerinin oturmaları ile birlikte, dinî ve ahlâkî zemini sağlam kararlar alabildiklerini gösterebilmesi açısından önemlidir. Zira bu bireyler, insanlar ile olan ilişkilerinde onları aldatmanın, hor görmenin ve ezmenin kendileri için kul hakkı demek olduğunu bilmektedirler. Bunun yanında ilgili davranışın Allah katında da hoş karşılanmayacağını bilmeleri onları bu davranışı yapmaktan uzak tutabilir.

c. Eğitim Düzeyi

Araştırmamızda incelenen konulardan biri de eğitim düzeyinin dindarlık düzeyi üzerinde nasıl bir etkisinin olduğudur. Nihayetinde bireyler, almış oldukları eğitim seviyesine göre hayatı anlamlandırma yoluna gitmekte ve ona göre hareket etmektedirler. Bu doğrultuda tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre Tablo 10 incelendiğinde, en yüksek dindarlık düzeyine sahip bireylerin lise düzeyinin altında bir eğitim kurumu ($M=4,84$) mezunlarının olduğu görülmektedir. Daha sonrasında ise sırasıyla lise ($M=4,55$), lisans ($M=4,41$) ve ön lisans ile yüksek lisans/doktora

(M=4,36) eğitim düzeyine sahip bireyler gelmektedir. Tüm düzeylerdeki ortalamaların ortanın üzerinde olduğu açıktır. Ancak dindarlık düzeyleri istatistiksel açıdan incelendiğinde, söz konusu farklılık anlamlı değildir ($p>,05$).

Tablo 10. Eğitim Düzeyine Göre Dindarlık

	Eğitim Düzeyi	N	M	SS	F	p
Dindarlık	Liseden Az	7	4,84	,15	1,641	,162
	Lise	70	4,55	,62		
	Ön Lisans	65	4,36	,79		
	Lisans	531	4,41	,70		
	Yüksek Lisans-Doktora	150	4,36	,64		

İlgili diğer çalışmalara bakıldığında, Demir (2017)'in ortaya koyduğu araştırma sonuçlarına göre dindarlık ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. En yüksek dindarlık düzeyi ilkokul ve ortaokul mezunlarında görülürken, en düşük düzeye sahip mezunlar ise yükseköğretim ve üniversite mezunları olarak göze çarpmaktadır. Ayten (2009)'in ulaştığı sonuçlara göre ise en yüksek dindarlık düzeyine sahip bireyler üniversite ve üzeri öğrenim görenlere aittir. Yine bununla birlikte Tokur (2011) tarafından ortaya konulan araştırmaya göre eğitim düzeyinin arttıkça dindarlıkta bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Göcen (2012) de araştırmasında eğitim düzeyi arttıkça dindarlığın azaldığını tespit etmiştir.

Elde edilen bulgular değerlendirilecek olursa, en düşük dindarlık düzeyine 4,36 ortalama ile ön lisans ve yüksek lisans/doktora mezunlarının sahip olmaları, bu bireylerin akademik bilgi birikimlerine bağlı olarak düşünce yapıları ve bilişsel şemalarının rasyonel olmayan formdan rasyonel olana doğru bir değişim gösterdiği şeklinde yorumlanabilir (Yapıcı, 2007: 264-265). Yine eğitim düzeyi liseden az ve lise olan bireylerin, diğer eğitim düzeylerinden yüksek dindarlık ortalamasına sahip olmaları ise bu bireylerin, bilişsel olarak daha az dinsel şüphe yaşamaları gibi sosyal psikolojik ve bilişsel faktörlerle açıklanabilir (Koç, 2010: 240).

Konuyla ilgili çalışmalar, dindarlığın eğitim düzeyi ile ters orantılı olduğunu ortaya koysa da bizim çalışmamızda elde edilen bulgulardan hareketle "Dindarlık eğitim düzeyine göre farklılaşır." ve "Eğitim düzeyi arttıkça dindarlık azalacaktır." şeklindeki hipotezlerimiz doğrulanmamıştır.

d. Gelir Düzeyi

Araştırmada cevabı merak edilen sorulardan biri de bireylerin dindarlık düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermeyeceği ile ilgilidir. Bunu tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi sonucunda

elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. Gelir Düzeyine Göre Dindarlık

	Gelir Düzeyi	N	M	SS	F	p
Dindarlık	1500 ₺ veya Altı	264	4,30	,76	5,273	,000
	1501-3000 ₺	150	4,55	,55		
	3001-4500 ₺	270	4,50	,65		
	4501-6000 ₺	97	4,29	,72		
	6001 ₺ veya Üzeri	42	4,42	,66		

Elde edilen bulgulara göre, dindarlık düzey ortalamalarının tüm gelir düzeylerinde ortanın üzerinde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalamanın ise (M=4,55) ortalama ile 1501-3000 ₺ aralığında gelir sahibi olan bireylerde olduğu göze çarpmaktadır. Dindarlık düzeyi en düşük olan gelir düzeyi ise (M=4,29) ortalama ile 4501-6000 ₺ aralığındaki bireylerdir. Ortalamalar arasındaki farklılık ise anlamlıdır ($p<,05$). Tukey HSD analizi sonucunda elde edilen veriler ise bu farklılığın 1501 ₺ veya altı gelir düzeyi grubu ile 1501 ₺ - 3000 ₺ ve 3001 ₺ - 4500 ₺ gelir düzeyi grubu arasında, 1501 ₺ - 3000 ₺ gelir düzeyi grubu ile 4501 ₺ - 6000 ₺ gelir düzeyi grubu arasında olduğunu ortaya koymuştur.

Konuyla ilgili diğer çalışmalara bakıldığında Çınar (2015) tarafından ortaya konulan çalışmada, ölüm kaygısı ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yoğurtçu (2009), araştırmasında gelir düzeyi ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiş olsa da alım gücü yüksek olanların dindarlık düzeyinin düşük, alım gücü düşük olanların ise dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Uysal, (2006) yapmış olduğu çalışmada gelir düzeyi ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Bahsedilen sonuçların aksine Sezen (1998), gelir düzeyinin artması ile dindarlık düzeyinin zayıfladığını ortaya koyan sonuçlar elde etmiştir.

Batıda yapılan araştırmalar incelendiğinde ise dindarlık düzeyinin düşük sosyal statüye sahip insanlarda, bayanlarda ve 50 yaş ve üzeri bireylerde daha üst düzeylerde gerçekleştiği tespit edilmiştir (Beit Hallahmi & Argyle, 1997). Göcen (2012) tarafından ortaya konulan araştırma sonuçlarına göre ise temel ihtiyaçları dışında harcama yapmayanların dindarlık düzeyleri, düşünerek harcama yapanlardan ve rahat harcama yapanlardan daha yüksek çıkmıştır. Ancak harcama düzeyi ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık söz konusu olmamıştır.

Gelir düzeyi ile dindarlık arasında genel olarak anlamlı farklılık elde edilemediği konuyla ilgili diğer çalışmalarda göze çarpmaktadır. Ancak bizim

çalışmamızda elde edilen bulgular, istisnai birkaç çalışma ile benzerlik göstermiştir. Buna göre bulgulardan hareketle “Dindarlık gelir düzeyine göre farklılaşır.” şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Gelir düzeyine dair bulgular incelendiğinde, en yüksek ortalamaya sahip gelir düzeyi 4,55 ortalama ile 1501 ₺ - 3000 ₺ arası bir gelire sahip olan bireylerde gerçekleşmiştir. Bu bireylerin, her ne kadar kazanç noktasında diğer bireylerden daha düşük bir gelire sahip olsalar da son dönemde artan refah seviyesi, alım gücü ve var olanla yetinip, yaratıcıya karşı asi olma korkusu ile birlikte, var olanı da kaybedebilme düşüncesi bu bireylerde ağır basmış olabilir. Bu yüzden de dinî ve ahlâkî kurallara aykırı hareketlerde bulunmaktan kaçınmaları söz konusu olmuş olabilir.

e. Yerleşim Yeri

Bireylerin dindarlık düzeyleri üzerinde etkisi olan önemli bir unsur da şüphesiz yerleşim yeridir. Bu etkiyi ortaya koymak adına yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 12. Yerleşim Yeri Göre Dindarlık

	Yerleşim Yeri	N	M	SS	F	p
Dindarlık	Köy	67	4,51	,63	1,996	,093
	Kasaba-Belde	23	4,52	,57		
	İlçe	257	4,48	,66		
	İl	257	4,36	,71		
	Büyükşehir	219	4,35	,72		

Elde edilen bulgular incelendiğinde, dindarlık düzeyinin en yüksek olduğu bireyler, (M=4,52) ortalama ile kasaba-beldede yaşayan bireylerdir. Bu bireyleri sırasıyla köy (M=4,51), ilçe (M=4,48), il (M=4,36) ve büyükşehir (M=4,35) de yaşayan bireyler takip etmektedir. Ortalamaların hepsi ortanın üzerinde bir değere sahip olmasına rağmen, istatistiksel açıdan anlamlı farklılık söz konusu değildir ($p>,05$).

Alan yazına bakıldığında, (Onay, 2004) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada küçük yerleşim yerlerindeki bireylerin büyük yerlerde yaşayan bireylere göre daha dindar oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Göcen (2012) ise araştırmasında en yüksek dindarlık düzeyinin ilçede; en düşük dindarlık düzeyinin ise büyükşehirlerde yaşayan bireylere ait olduğunu tespit etmiştir. Yine Öztürk (2013), köy ve küçük şehirlerde yaşayan bireylerin içsel dini motivasyonlarının, ilçede ve büyükşehirlerde yaşayan bireylerden daha yüksek olduğunu belirtmiş, dini yönelim puanlarının ise köyden kente doğru gittikçe azaldığını ortaya koymuştur. Karaca (2001) ise dindarlık ve yabancılaşma üzerine gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmada, büyükşehir veya

metropollerde yaşayan bireylerin, şehir merkezi, köy veya kasabada yaşayan bireylerden daha yüksek düzeyde heteredoks inanç ve davranış düzeyi gösterdiklerini tespit etmiştir.

Yukarıda bahsedilen araştırma sonuçları genel olarak dindarlığın köyden kente veya kırsaldan şehre doğru azaldığını ortaya koymuş olsa da bizim araştırmamızda elde edilen bulgular istisnai bir şekilde “Dindarlık yerleşim yerine göre farklılaşır.” şeklindeki hipotezimizi doğrulamamıştır.

4. Dindarlık ve Makyavelizm Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular ve Yorum

Dindarlık ile makyavelizm arasındaki ilişki, araştırmanın merak edilen konularından biridir. Kanaatimizce dindarlık ile makyavelizm arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiyi ortaya koymak adına korelasyon analizi yapılmış, makyavelizm ve dindarlık arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin dindarlık düzeyleri ile makyavelizm düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına dair bulgular incelendikten sonra yorumlanacaktır. Analiz sonucunda elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. Makyavelizm ve Dindarlık İlişkisi

		Makyavelizm
Dindarlık	r	-,075*
	p	,032
	N	823
*p < ,05 düzeyinde anlamlıdır		

Bulgular, makyavelizm ile dindarlık arasında negatif anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir. (p<,05). Elde edilen sonuca göre katılımcıların dindarlık düzeyleri yüksek olsa da bazı durumlarda, dış güdümlü dindarlık özelliği olarak nitelendirebileceğimiz makyavelist kişilik özellikleri kendilerinde ortaya çıkabilmektedir. Ancak, sahip oldukları inanç, din hakkındaki bilgi ve yaratıcıya karşı derin duygusal bağlılıkları, bireyleri yaratıcıyı ve diğer bireyleri aldatıcı hareketlerde bulunmaktan alıkoyabilir.

Ayrıca dindarlığın makyavelizm üzerindeki etkisini ortaya koymak için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14. Makyavelizm ve Dindarlık İlişkisi Regresyon Analizi

	R ²	β	t	F	p
	,006	-,075	-2,151	4,628	,032
Bağımsız Değişken: Dindarlık					
Bağımlı Değişken: Makyavelizm					

Veriler incelendiğinde, dindarlık ile makyavelizm arasında anlamlı ilişki söz konusudur ($p < ,05$). Beta katsayıları ise dindarlık ile makyavelizm arasında negatif ilişki olduğunu göstermektedir. ($\beta = -,075$, $t = -2,151$, $p = ,032$). Bulgulara göre dindarlık arttıkça makyavelist davranışlara olan yönelme azalmaktadır. Açıklayıcılık ise %1'in altında gerçekleşmiştir.

Araştırmada hem korelasyon hem de regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgulara göre "Katılımcıların makyavelist kişilik düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında negatif anlamlı ilişki vardır" şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

Elde edilen bulgular, araştırmanın başında da belirtilen hipoteze paralel olarak, dindarlık arttıkça makyavelizmin azaldığı sonucunu ortaya koymuştur. Dindar bireylerin genel itibarıyla hal ve hareketlerinde, birbirleriyle olan ilişkilerinde, dinî ve ahlâkî kuralları dikkate alarak hareket etmeleri beklenir. İslâm dininin özellikle insani ilişkilerde, bireylerin birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini bildirmesi, doğruluk, dürüstlük, söz verdiğinde sözünde durmak, insanları amaçlar çerçevesinde hor görüp ezmemek, onları kullanmamak gibi özellikle kul hakkı olarak değerlendirilen hassas konularda uyarması gibi hususlar, dindar bireyin hayatını yönlendiren önemli hareket noktaları olarak değerlendirilebilir. Zira dinî emir ve yasakları hayatına tatbik edip, bunu kendisine düstur edinen bireyin İslam dininin belirlediği temel kurallar, öğütler ve erdemler çerçevesinde hareket etmesi en tabii durumdur. Dolayısıyla dindar birey, bu şekilde davranmak suretiyle hem yaratıcısının hoşnutluğunu kazanmış hem de diğer insanlar ile kurduğu seviyeli ilişkiler sayesinde hayatını daha kaliteli hale getirmiş olur. Nihayetinde İslâm dini, emir ve öğütleri çerçevesinde inananları pro-sosyal davranışlarda bulunmaya ve başkalarının haklarını en azami ölçüde dikkate almaya davet eder. Nitekim yapılan araştırmalar, dindarlık ile empati, yardımseverlik, affedicilik gibi erdemler arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Ayten, 2010: 120). Benzer şekilde dindarlık ile şefkat, uyarlık, acıma duygusu ve sorumluluk arasında da pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Piedmont, 2013: 299; Mehmedoğlu, 2004: 80; Uysal, 1996: 80; Şentepe ve Güven, 2015: 41). Hal böyle olunca amaç uğruna her türlü yolu mubah gören ve insanlara karşı anlayışsız ve acımasız bir davranış şeklini kendisine ilke edinen makyavelizm ile dindarlık arasında negatif ilişkinin çıkması ve dindarlığın arttıkça makyavelizm düzeyinin azalması beklenen bir durumdur.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Makyavelizm ile dindarlık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bunun yanında bireylerin, Makyavelizm ve dindarlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri gibi demografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Makyavelizm ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılaşma söz konusu olmamıştır. Bunun aksine yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yeri açısından makyavelizmin anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan hareketle bireylerin bulunmuş oldukları yaş aralıkları, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve yerleşim yerinin davranış ve tutumları belirlemede bir etken olduğu söylenebilir. Zira insanların sahip oldukları yaş aralıkları, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi onların amaçları doğrultusunda makyavelist bir düşünce ile hareket edip etmeyeceklerini de ortaya koyabilmektedir.

Araştırmada ortaya konulan hipotezler çerçevesinde dindarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş; dindarlığın cinsiyet, yaş, gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre dindarlık ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre kadınların dindarlık ortalaması erkeklerin dindarlık ortalamasından yüksektir. Bu sonuç, araştırmanın başında geliştirilen hipotezi desteklemektedir. Ayrıca ilgili sonuç, alanda yapılan diğer çalışmalardaki bulgular ile benzerlik göstermesi açısından da önem arz etmektedir.

Ayrıca, elde edilen bulgular dindarlığın gelir düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir. Dolayısıyla araştırmanın başında geliştirilen “Dindarlık gelir düzeyine göre farklılaşır.” şeklindeki hipotez doğrulanmıştır. Elde edilen sonuçlar genel olarak ortanın üzerinde bir dindarlık düzeyine sahip olunduğunu ortaya koymuş olsa da 1501-3000 ₺ aralığında geliri olan bireylerin dindarlık düzeylerinin, diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Dindarlığın eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın temel argümanını ortaya koyan “Katılımcıların makyavelist kişilik düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında negatif anlamlı ilişki vardır.” hipotezi ise elde edilen bulgularca desteklenmiştir. Zira araştırmada dindarlık ile makyavelizm arasında negatif ilişki olduğu, dindarlık düzeyi arttıkça makyavelizm düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında bundan sonra yapılacak çalışmalar için aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınabilir:

- Makyavelizm terimi genel itibariyle siyaset ile özdeşleşen bir terim olsa da bu anlayışın sadece siyasette değil, insanlar arası ilişkilerdeki etkisinin de ortaya konulması için gerek sosyal psikolojideki ve gerekse psikolojinin diğer alanlarındaki çalışmalar arttırılarak çeşitlendirilebilir.
- Makyavelizm ve dindarlık ilişkisi üzerine yapılacak çalışmalarda

belli bir yaş grubu veya örneklem belirlenmesi, konuya farklı açılardan bakılmasına katkı sağlayabilir.

- Makyavelizmin kişiler arası ilişkilerde diğer erdemler üzerinden ilişkisi ele alınarak konuya farklı açılardan bakılması sağlanabilir.
- Araştırma kesitsel olduğundan değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi bulunamaz. Bundan dolayı Makyavelizm ve dindarlık değişkenleri arasındaki neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak için boylamsal bir çalışma gerçekleştirilebilir.
- Makyavelizmin -alçakgönüllülük, doğruluk, iyimserlik, vb.- diğer erdemlerle ilişkisi üzerine araştırmalar yapılabilir.

Bu çalışmada elde edilen veriler araştırmanın yapıldığı zaman ve şartlarla, uygulama yapılan örneklem ve kullanılan ölçeklerle sınırlıdır. Haliyle ulaşılan sonuçlar genelleştirilmemelidir. İlgili yorum ve değerlendirmeler bahsedilen sınırlılıklar çerçevesinde yapılmalıdır. Konuyla ilgili iyi bir değerlendirme yapabilmek için çok sayıda araştırmaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- AKIN, A., SARIÇAM, H., AKIN, Ü., ÖZBAY, A, ADAM KARDUZ, F. & YILDIZ, B. (2014). *The Validity and Reliability of the Turkish Version of the Machiavellianism Scale*. 3rd International Symposium on Social Studies Education, Ankara, 28-30 Nisan 2014, 93-94.
- ALLPORT, G. (2004). *Birey ve Dini*. Bilal Sambur (Çev.). Ankara: Elis Yayınları.
- ARGYLE, M. & HALLAHMİ, B. B. (1992). Yaş ve Din. Abdurrahman Kurt (Çev.). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 319-331. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/144181>
- ARGYLE, M. & HALLAHMİ, B. B. (Ed.) (1997). *The Psychology of Religious Experience, Belief and Behaviour*. Routledge.
- ATEŞ, F. & UTKAN, T. (2017). İbn Haldun'a Göre Toplum ve Şehir. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 216-230. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334115>
- AYDIN, M. (2014). *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- AYTEN, A. (2009). *Pro-sosyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AYTEN, A. (2010). *Empati ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- AYTEN, A., GÖCEN, G., SSEVİNÇ, K. & ÖZTÜRK, E. E., (2012). Dini Başa Çıkma,

- Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 45-79. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/52243>
- BECKER, J. & O'HAIR D. (2007). Machiavellians Motives in Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Applied Communication Research*, 35(3), 246-247. <https://doi.org/10.1080/00909880701434232>
- BROWN, E. & GUY, R. (1983). The Effects of Sex and Machiavellianism on Self-Disclosure Patterns. *Social Behavior and Personality*, 11(1), 93-96. <https://doi.org/10.2224/sbp.1983.11.1.93>
- CERTEL, H. (2003). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Andaç Yayınları.
- CHRISTIE, R. & GEIS, F. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- ÇINAR, M. (2015). *Yetişkin ve Yaşlılarda Tanrıya Bağlanma Tarzı ve Ölüm Kaygısı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- DAHLING, J., WHITAKER, B. & LEVY, P. (2009). The Development and Validation of a New Machiavellianism Scale. *Journal of Management*, 35(2), 219-257. <https://pdfs.semanticscholar.org/f81c/55c1b3b95054766b0fd6e3b3f74944206a47.pdf>
- DEMİR, M. (2017). *Dindarlık-Yardımseverlik İlişkisi-Malatya Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- DUPOUEY, P. (1998). *Hükümdar, Sunuş ve Açıklamalar*. Machiavelli, *Hükümdar*, Hasan Karabulut (Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- ERGUN ÖZLER, N. D., & MERCAN, N. (2010). *Creating Morally-Minded Organizations in a Machiavellian Work Environment*. 2nd International Symposium on Sustainable Development, Bosna Hersek.
- GÖCEN, G. (2012). *Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜNEY, S. & MANDACI, G. (2009). Makyavelizm ve Etik Algısı İlişkileri: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 83-104. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/303455>
- GÜRSES, İ. (2017). *Dindarlık ve Kişilik*. Bursa: Emin Yayınları.
- GÜVEN, M. (2019). *Narsisizm, Alçakgönüllülük ve Dindarlık İlişkisi*.

(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

HELLRIEGEL, D. & SLOCUM J. W. (2009). *Organizational Behavior*. St. Paul, MN: West Publishing Company.

KANTEN, P., YEŞİLTAŞ, M. & ARSLAN, R. (2015). Kişiliğin Karanlık Yönünün Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlarına Etkisinde Psikolojik Sözleşmenin Düzenleyici Rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 365-391. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/30606>

KARACA, F. (2001). *Psiko-Sosyal Açından Yabancılaşma ve Dinî Hayat*. İstanbul: Bil Yayınları.

KIRKPATRICK, L. (1999). Toward an Evolutionary Psychology of Religion and Personality. *Journal of Personality*, 67(6), 921-952. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00078>

KOÇ, M. (2010). Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.

Kur'an-ı Kerim. (2011). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

LANG, A. (2015). Borderline Personality Organization Predicts Machiavellian Interpersonal Tactics, *Personality and Individual Differences*, 80, 28-31.

MANDACI, G. (2007). Makyavelist Tutumların Etik Algısı ve Demografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

MEHMEDOĞLU, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: DEM Yayınları.

MEHMEDOĞLU, A. U. (2006). Dindarlığın Peşinde: Din Psikolojisinde Araştırma, Ölçme ve Yorumlama Üzerine. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 465-478.

NEVEVİ, E. Z. (2013). *Riyazu's-Salihin I-II-III*. Ankara: DİB Yayınları.

OK, Ü. (2011). Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlilik Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 528-549.

ONAY, A. (2004). *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: DEM Yayınları.

ÖZCİHAN, T. (2014). *Organizasyonlarda Stratejik Duygusal Zekâ Kullanımı Makyavelizm İlişkisi ve Çatışma Yönetimine Yansımaları: Tasarım Mühendisliğinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

ÖZSOY, F. H. (2017). *Örgütlerde Makyavelizm ve Sinizmin Çatışma Yönetimine Etkisi: Bir Teknoloji Şirketinde Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü,

İstanbul.

- ÖZTÜRK, E. E. (2013). *İyimserlik ve Dindarlık İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- PIEDMONT, R. (2013). Dini ve Manevi Yapıları Anlamada Kişiliğin Rolü. Raymond Paloutzian (Ed.), Burcu Gören (Çev.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- PINTO, A. & KANEKAR, S. (1990). Social Perception as a Function of Machiavellianism. *The Journal of Social Psychology*, 130, 755-762. <https://doi.org/10.1080/00224545.1990.9924627>
- ROBBINS, S. (1999). *Organizational Behavior*. New Jersey: Prentice-Hal Inc.
- SCHARFSTEIN, B. (1995). *Amoral Politics: The Persistent Truth of Machiavellism*. Albany, NY: State University of New York Press.
- SEZEN, Y. (1998). *Sosyoloji Açısından Din*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- SEZGİN, K. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık ve Dindarlık Düzeylerinin İncelenmesi -Dicle Üniversitesi Örneği-*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- SHERRY, S., HEWITT, P., BESSER, A., FLETT, G. & KLEIN, C. (2006). Machiavellianism, Trait Perfectionism, and Perfectionistic Self-Presentation. *Personality and Individual Differences*, 40(4), 829-839. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.09.010>
- SOLAR D. & BRUEHL, D. (1971). Machiavellianism and Locus of Control: Two Conceptions of Interpersonal Power. *Psychological Reports*, 29(3), 1079-1082. <https://doi.org/10.2466%2Fpr0.1971.29.3f.1079>
- ŞENTEPE, A. & GÜVEN, M. (2015). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(31), 27-44. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/192214>
- ŞENTÜRK, H. (1994). Kişilik ve Din. *Diyanet İlmi Dergi*, 30(3), 69-76.
- TANG, T., LI-PING, C. Y. & SUTARSO T. (2008). Bad Apples in Bad (Business) Barrels: The Love of Money, Machiavellianism, Risk Tolerance and Unethical Behavior. *Management Decision*, 46(2), 243-263.
- TILIOUINE, H., CUMMINS, R. & DAVERN, M. (2009). Islamic Religiosity, Subjective Well-Being, and Health. *Mental Health, Religion & Culture*, 12(1), 55-74. <https://doi.org/10.1080/13674670802118099>
- TOKUR, B. (2011). *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
-

- UYSAL, E. (2006). Dindarlığın Ahlâkî Temeli. Hayati Hökelekli (Ed.), *Dindarlık Olgusu*. Bursa: Kurav Yayınları.
- UYSAL, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- VURAL, M. E. (2016). *Yetişkinlerde Alçakgönüllülük, Dindarlık ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YAPICI, A. (2007) *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitapevi.
- YAPICI, A. (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-34.
- YAPICI, A. (2016). Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri. *Dinî Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, 131-161.
- YILMAZ, Z. S. (2018). *Eşler Arası Uyum ve Dindarlık-Kahramanmaraş Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- YOĞURTÇU, F. (2009). *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

MACHIAVELLISM AND RELIGIOSITY: AN EMPIRIC RESEARCH ON DEMOGRAPHIC VARIABLES*

© İbrahim Furkan GÜVEN^a

Extended Abstract

The first thing that comes to mind when you hear the word Machiavellism is allowing any means to achieve the goals, which is political. Besides that, it may also refer to evil reasoning, deceit, treachery, and gloating over. (Lefort, Dupouney, 1998). This term is defined as "Don't tell anything to anyone unless you have some benefit!" (p.94) in a study named Mach Tests for the use of authority on medical students. (Brown & Guy, 1983). In another definition, Machiavellism is explained as "the degree of belief of being pragmatic, keeping the emotional distance, and reaching self-satisfying results." (p.59) (Robbins, 1999).

Machiavellism is the ability of deceiving others and making them behave as desired. (Kanten vd., 2015). This understanding becomes a characteristic over time. People who have this characteristic prefer to experience this in other people rather than being perfect. (Sherry vd., 2006) Besides, covering their weaknesses under looking perfectionist by behaving with this characteristic is also addressed. (Solar & Bruehl, 1971).

Religion advices being moral and shows the way for it. Adultery, murder, robbery, for instance, are defined as sins by religion as well as immoral by ethic. Keeping one's word, not misappropriating, respecting to the elders, showing love to the youngers are ordered by religion and accepted as good deed, and considered good by ethic. It is not possible to separate religious and moral rules from each other. However, as a small nuance, while ethic teaches murder is bad, religion both teaches how bad murder is and how sacred the life is. Thus, religious people believe the wickedness in murder and good in life at the same time. Telling lie is not only bad for a theist but also a sin because person who lies believes he committed sin in the presence

* This work has been derived the Author's Master Thesis entitled "The Relationship Between Machiavellianism and Religiosity".

^a Ministry of National Education, ibrahimfurkanguven@hotmail.com

of God. (Aydın, 2014).

This study is about Machiavellism and religiousness and the relationship between them. Survey is used to collect data from adults in order to explain Machiavellism and religiosity and their relation. The role of sex, age, education level, income level and demographic variables in Machiavellism and religiousness are taken into account. In literature, other studies about this topic are also mentioned. Such questions like; What are the levels of machiavelist personality and religiousness of participants? How machiavelist personality and religiosity level change according to demographic variables? form the main problems of this study.

- Does Machiavellism differ by age, gender, educational attainment, income, and residential place?
- Does Religiosity differ by age, gender, educational attainment, income, and residential place?
- Is there a relationship between Machiavellism and religiosity?
- Is religiosity a significant predictor of Machiavellism?

Based on the main problems of the study, this study tests the following hypotheses:

- There is a statistically negative relationship between Machiavellism and religiosity.
- Machiavellism statistically differs by gender. So, men have a higher level of Machiavellism.
- Machiavellism statistically differs by age groups.
- Machiavellism statistically differs by the level of educational attainment. So, as educational attainment increases, Machiavellism decreases.
- Machiavellism statistically differs by income level. So, as income level increases, Machiavellism decreases.
- Machiavellism statistically differ by residential place.
- Religiosity statistically differs by gender. So, women have a higher level of religiosity.
- Religiosity statistically differs by age groups.
- Religiosity statistically differs by the level of educational attainment. So, as educational attainment increases, religiosity decreases.
- Religiosity statistically differs by income level.
- Religiosity statistically differs by residential place.

Method

Using a cross-sectional data collected by survey method, this study aims to examine the association between machiavelist personality and religiosity. Also, by utilizing the survey method, it investigates what are Machiavellism

and religiosity levels of the participants and whether Machiavellism and religiosity differ by gender, age, educational attainment, income level, and residential place. The levels of two focal concepts and demographic characteristics in this study are determined by personal information sheet, Machiavelist Personality Scale, and OK-Religious Attitude Scale. The sample of the study consists of 823 adult participants aged 18-59.

In order to investigate the association between Machiavellism and religiosity, an online survey form was created by Google platform, and the data collected between March 2018 and April 2018 via social media applications and networks like WhatsApp, Instagram, and Facebook. 850 participants filled the survey form; however, after the process of cleaning data, the total participants were determined as 823. By SPSS Statistics software program, the data was analyzed by running internal consistency analysis, Independent Sample t-Test, One Way ANOVA, Pearson Correlation, and Regression analyses.

Findings and Conclusion

The findings showed that the level of Machiavellism differed by age groups, education, income levels, and residential place. Additionally, the level of religiosity varied by gender, age groups, and income levels, except education and residential place. The findings also indicated that there is a negative relationship between Machiavellism and religiosity ($p < .05$). ($r = -.075$ $p = .032$). This finding supported the main argument of the study. In order to understand the negative association between Machiavellism and religiosity, regression analysis was run, and religiosity statistically predicted the variance of Machiavellism. For each unit increase in religiosity, Machiavellism decreases by .075, on average ($\beta = -.075$, $t = -2,151$, $p = .032$).

For future studies, the following avenues should be considered:

- Researchers studying on Social Psychology and Psychology of Religion should examine Machiavellism in terms of dimensions of religiosity and personality.
- Researchers should discuss Machiavellism regarding various demographic characteristics.
- Machiavellism should also be investigated in terms of values and virtues, such as humility, altruism, optimism, gratitude, etc.
- This study utilized a cross-sectional data. So, any causal relationship cannot be made on its findings. Longitudinal studies should be conducted to get a causal relationship between Machiavellism and religiosity.

Keywords: Psychology of Religion, Machiavelli, Machiavellism, Religion, Religiosity, Machiavelist Personality.

